

ASPECTE PROCEDURALE ALE TERMINĂRII URMĂRIII PENALE

Tudor OSOIANU

Doctor în drept, profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: osoianu@list.ru

<https://orcid.org/0000-0003-1506-4501>

Dinu OSTAVCIUC

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: ostovciuc@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-5317-3296>

Prezentul articol este dedicat cercetării subiectului privind terminarea urmăririi penale. Această etapă este una de o importanță majoră în procesul penal, deoarece odată ce organul de urmărire penală a administrat probele cu privire la faptă și persoană, considerându-le utile, pertinente și concludente, decide terminarea urmăririi penale. Această etapă nu este una formală, ci presupune premergător analiza probelor, legalitatea obținerii acestora, respectarea drepturilor părților în proces și alte activități, care, până într-un final, ating scopul urmăririi penale. Terminarea urmăririi penale încumunează activitatea organului de urmărire penală și la această etapă se decide dacă este cazul ori nu de a transmite cauza penală în instanța de judecată. Pornind de la premisa că nici o lege nu este perfectă, din analiza efectuată la acest subiect constatăm că legislația procesuală penală nu corespunde pe alocuri exigențelor de procedură, întrucât este necesară modificarea și completarea unor norme procesuale penale. Nu în ultimul rând, un subiect important îl are și prezentarea materialelor cauzei penale părților în proces. La etapa dată este necesar ca drepturile părților să fie respectate corespunzător accesului liber la justiție în virtutea art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, pentru explicarea procedurii legale autorii vin cu recomandări și propuneri de rigoare pentru etapa respectivă și explică acțiunea organului de urmărire penală și a procurorului, astfel încât să corespundă standardului european de calitate.

Cuvinte-cheie: *cauză penală, proces penal, terminarea urmăririi penale, drepturile părților, organ de urmărire penală, procuror.*

PROCEDURAL ASPECTS OF THE TERMINATION OF PROSECUTION

This article is dedicated to the research of the subject regarding the completion of the criminal investigation. This stage is one of major importance in the criminal process, because once the criminal investigation body has administered the evidence regarding the deed and the person, considering them useful, relevant and conclusive, it decides the completion of criminal investigation. This stage is not a formal one, but presupposes the analysis of the evidence, the legality of obtaining it, the observance of the rights of the parties in the process and other activities, which, until the end, reach the purpose of the criminal investigation. The termination of the criminal investigation enhances the activity of the criminal investigation body and at this stage it is decided whether or not to send the criminal case to the court. Starting from the premise that no law is perfect, from the analysis performed on this subject we find that the criminal procedural legislation

sometimes does not correspond to the procedural requirements, as it is necessary to amend and supplement some criminal procedural rules. Last but not least, an important topic is the presentation of the materials of the criminal case to the parties in the process. At this stage it is necessary to respect the rights of the parties according to the free access to justice by virtue of art. 6 of the European Convention on Human Rights. Thus, in order to explain the legal procedure, the authors come up with recommendations and proposals for the respective stage and clarify the action of the criminal investigation body and the prosecutor, so as to comply with the European quality standard.

Keywords: criminal case, criminal trial, completion of the criminal investigation, the rights of the parties, criminal investigation body, prosecutor.

ASPECTS PROCÉDURAUX DE LA FIN DE POURSUITE PÉNALE

L'article en question est consacré à la recherche du sujet concernant la clôture de poursuite pénale. Cette étape est d'une importance majeure dans la procédure pénale, car une fois que l'organe de police judiciaire a administré les preuves concernant l'acte et la personne, les jugeant utiles, pertinentes et concluantes, elle décide de clore l'enquête pénale.

Cette étape n'est pas formelle, mais présuppose l'analyse des preuves, la légalité de leur obtention, le respect des droits des parties au procès et d'autres activités qui, finalement, atteignent le but de poursuite pénale. La clôture de poursuite pénale couronne l'activité de l'organe d'enquête pénale et à ce stade, il décide de renvoyer ou non l'affaire pénale au tribunal.

Partant du principe qu'aucune loi n'est parfaite, de l'analyse effectuée à ce sujet, nous constatons que la législation de procédure pénale ne correspond pas à certains endroits aux exigences procédurales, car il est nécessaire de modifier et de compléter certaines règles de procédure pénale. Enfin, un sujet important constitue la présentation des éléments de l'affaire pénale aux parties dans le processus. A ce stade, il est nécessaire que les droits des parties soient respectés selon le libre accès à la justice en vertu de l'art. 6 de la Convention européenne des droits de l'homme. Ainsi, afin d'expliquer la procédure légale, les auteurs font des recommandations et des propositions pour l'étape respective et clarifient l'action de l'organe de police judiciaire et du procureur, afin qu'elles correspondent à la norme de qualité européenne.

Mots-clés: affaire pénale, procès pénal, clôture de poursuite pénale, droits des parties, organe de police judiciaire, procureur.

ПРОЦЕДУРНЫЕ АСПЕКТЫ ОКОНЧАНИЯ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ

Представленная статья посвящена исследованию темы окончания уголовного преследования. Данный этап имеет большое значение в уголовном процессе, так как после того, как орган уголовного преследования собрал доказательства, посчитав их полезными, значимыми и убедительными, он принимает решение о передачи материалов уголовного преследования прокурору с предложением о передачи дела в суд. Этап не является формальным, но предполагает предварительный анализ доказательств, законность их получения, соблюдение прав участников процесса и другие действия, которые в конечном итоге способствуют решению задач уголовного преследования. Исходя из того, что ни один закон не совершенен, проведенный по данной теме анализ показывает, что уголовно-процессуальное законодательство в ряде случаев не отвечает стандартам качества, и поэтому некоторые нормы нуждаются в изменении и дополнении. Последним, но не менее важным вопросом является представление материалов уголовного дела сторонам для изучения. На данном этапе необходимо, чтобы права сторон были соблюдены в соответствии со статьей 6 Европейской конвенции по правам человека. Таким образом, авторы выдвигают рекомендации и предложения по рассматриваемой стадии относительно действий органа уголовного преследования и прокурора таким образом, чтобы они соответствовали европейским стандартам качества.

Ключевые слова: уголовное дело, уголовный процесс, окончание уголовного преследования, права сторон, орган уголовного преследования, прокурор.

Introducere

La prima vedere, terminarea urmăririi penale este o etapă de finalizare a activității de cercetare și documentare a infracțiunilor.

Terminarea urmăririi penale, în calitate de etapă distinctă nu echivalează cu epuizarea fazei de urmărire penală, adică cu finalizarea oricăror activități procesuale de către organul de urmărire penală sau de către procuror.

Suștinem acest raționament, având în vedere că după informarea părților despre terminarea urmăririi penale și prezentarea materialelor dosarului, procurorul din oficiu sau la cererea părților este în drept să realizeze personal acțiunile procesuale pentru completarea urmăririi penale sau pentru refacerea acțiunilor efectuate cu încălcarea dispozițiilor legale, precum și să restituie cauza organului de urmărire penală cu același scop.

„Terminarea urmăririi penale nu echivalează cu terminarea fazei de urmărire penală, ce presupune terminarea ultimelor activități procesuale ale acestei faze (de pildă, trimiterea dosarului de urmărire penală în care a fost emis rechizitoriul instanței de judecată competente)” [1, p. 840].

„Activitățile procesuale ce se desfășoară între începerea urmăririi penale și momentul terminării prezumtive a acesteia reprezintă etapa cercetării penale, iar cele ce se desfășoară între momentul terminării prezumtive a urmăririi penale și momentul terminării efective (propriu zise) a urmăririi formează etapa trimiterii în judecată” [2, p. 84].

Esența acestei etape constă în aceea că ofițerul de urmărire penală și procurorul finalizând examinarea cauzei penale fac anumite concluzii pe rezultatele activităților sale, apreciază probele administrate dacă ele relevă obiectiv, complet și sub toate aspectele circumstanțele cauzei și dacă sunt suficiente și destule pentru a lua decizia definitivă în cauza penală.

Metode și materiale aplicate. Cercetarea respectivă a fost elaborată prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc. Aplicabilitatea materialului teoretic, normativ și empiric a stat la baza elaborării articolului în referință.

Scopul cercetării. Analiza, studierea și impactul cadrului normativ intern, a doctrinei și a jurisprudenței cu referire la terminarea urmăririi penale.

Rezultate obținute și discuții

Constatând că probele administrate sunt suficiente pentru a termina urmărirea penală, organul de urmărire penală înaintează procurorului dosarul însoțit de un raport, în care consemnează rezultatul urmăririi penale, cu propunerea de a dispune una din următoarele soluții:

– punerea sub învinuire a făptuitorului și înaintarea acuzării conform prevederilor art. 281 și 282 CPP dacă acesta nu a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale. Această soluție este propusă atunci când din materialele cauzei rezultă că fapta constatată este incidentă răspunderii penale, că a fost constatată făptuitorul și acesta poartă răspundere penală;

– încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire.

Raportul ofițerului de urmărire penală trebuie să cuprindă:

– fapta care a servit temei pentru pornirea urmăririi penale;

– informații cu privire la persoana bănuțitului sau învinuitului;

– încadrarea juridică a faptei;

– informații despre corpurile delictive și măsurile luate în privința lor, precum și locul unde se află ele;

– măsurile asigurătorii luate în cursul urmăririi penale;

– cheltuielile judiciare;

– măsurile preventive aplicate sau propuse.

În cazul în care urmărirea penală în aceeași cauză se efectuează în privința mai multor fapte și mai multor persoane (făptuitori) raportul va cuprinde informații cu privire la toți învinuiții, încadrarea juridică a faptei și probele administrate.

Raportul, de asemenea, va cuprinde informația privitoare la faptele sau persoanele față de care s-a dispus încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire.

Procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea dosarului trimis de organul de urmărire penală, verifică materialele dosarului și acțiunile procesuale efectuate, pronunțându-se asupra acestora. Cauzele în care sunt persoane arestate sau minori se soluționează de urgență și cu prioritate.

În conformitate cu prevederile art. 290 CPP, dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor legii procesuale penale și cu încălcarea drepturilor bănuțului, învinuitului, prin ordonanță motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului¹. Probele excluse din dosar se păstrează în condițiile art. 211 alin. (2) CPP.

...Articolul 290 din Cod reglementează verificarea de către procuror a materialelor dosarului și acțiunilor procesuale efectuate în cadrul cauzei primite și nu se referă nemijlocit la examinarea cererilor sau demersurilor [4].

Constatând că urmărirea penală este completă, că există probe suficiente și legal administrate, procurorul pune sub învinuire făptuitorul (bănuțul), dacă acesta nu a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale, apoi întocmește rechizitoriul prin care dispune trimiterea cauzei în judecată. Dacă făptuitorul

¹ Astfel, urmează a fi excluse din dosarul cauzei penale, cu înlăturarea fizică din conținutul său, probele inadmisibile care au fost catalogate astfel la faza urmăririi penale. Pct. 52 DCC nr.47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal).

a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale, întocmește rechizitoriul prin care dispune trimiterea cauzei în judecată.²

Procurorul poate dispune prin ordonanță motivată încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire, în cazurile în care este stabilită existența temeiurilor și condițiilor legale pentru atare decizii (art. 291 CPP).

Dacă procurorul constată că urmărirea penală nu este completă sau că nu au fost respectate dispozițiile legale la desfășurarea urmăririi, el restituie cauza organului care a efectuat urmărirea penală sau trimite cauza organului competent ori altui organ, pentru completarea urmăririi penale sau, după caz, eliminarea încălcărilor comise ale dispozițiilor legale.

Restituirea sau trimiterea cauzei se face prin ordonanță în care, se indică acțiunile procesuale, care trebuie efectuate sau refăcute, ale faptelor și circumstanțelor ce urmează a fi constatate, mijloacele de probă ce vor fi utilizate și dispune termenul pentru urmărire.

„Restituirea cauzei sau trimiterea ei la organul competent sau la un alt organ se face parțial prin disjungerea cauzei dacă este necesar eliminarea unor încălcări sau completarea urmăririi penale în privința unui minor, unei persoane față de care trebuie aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical sau într-o cauză complexă în privința unei fapte săvârșite de către învinuit dacă pentru majoritatea faptelor penale și ale celorlalți învinuiți urmărirea penală este completă și legală” [5, p. 448].

Dacă consideră necesar, procurorul, într-un termen rezonabil, efectuează personal acțiunile procesuale pentru completarea urmăririi penale sau pentru refacerea acțiunilor efectuate cu încălcarea dispozițiilor legale, după care decide terminarea urmăririi penale.

² Nu înainte de informarea părților despre terminarea urmăririi penale și aducerea la cunoștință a materialelor dosarului de urmărire penală.

În cazul în care procurorul restituie cauza sau o trimite altui organ de urmărire penală, el este obligat să se pronunțe, în modul prevăzut de lege, asupra măsurilor preventive și a altor măsuri procesuale de constrângere.

După verificarea de către procuror a materialelor cauzei și punerea sub învinuire a persoanei, dacă aceasta nu s-a făcut anterior, procurorul aduce la cunoștință învinuitului, reprezentantului lui legal, apărătorului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și reprezentanților lor, precum și succesoriului procedural despre terminarea urmăririi penale, locul și termenul în care pot lua cunoștință de materialele urmăririi penale. Privitor la informarea participanților la proces despre terminarea urmăririi penale este perfectat un proces-verbal în conformitate cu prevederile art. 260, 261 CPP.

Art. 6 par. (1) CEDO impune ca autoritățile de urmărire penală să dezvăluie apărării toate probele materiale aflate în posesia lor împotriva acuzatului [1, p. 840].

Codul de procedură penală al României „nu mai stabilește în sarcina organului de urmărire penală obligația prezentării materialului de urmărire penală, întrucât asigurarea apărării efective a inculpatului în faza de urmărire penală se realizează în noul concept prin reglementarea dreptului general al suspectului, inculpatului/avocatului acestuia de a asista la efectuarea majorității actelor de urmărire și prin prevederea detaliată a dreptului acestora de a consulta dosarul în tot cursul procesului penal” [1, p. 841].

CtEDO a statuat în cauza *Beraru c. României* că „înlesnirile” care trebuie asigurate oricărui acuzat în contextul art. 6 par. 3 lit. b) din Convenție includ posibilitatea de a fi informat, pentru pregătirea apărării sale, despre rezultatul cercetărilor efectuate pe parcursul procesului.³

³ Curtea reamintește că a constatat deja că accesul nerestricționat la dosarul cauzei și folosirea nerestricționată a notițelor, inclusiv, după caz, posibilitatea de a obține copii ale documentelor relevante, constituie garanții importante ale

CtEDO a reținut că avocații reclamantului nu au putut obține acces direct la dosarul cauzei decât într-un stadiu târziu; inițial, nu li s-a furnizat nicio copie a rechizitoriului. Mai mult, aceștia nu au putut obține o copie a transcrierilor interceptărilor telefonice sau o copie înregistrată a convorbirilor telefonice interceptate folosite ca probe în dosar. CtEDO concluzionează în speță că procesul în litigiu, în ansamblu, nu a respectat cerințele unui proces echitabil, că niciuna dintre neregularitățile constatate în faza de urmărire penală și cea de judecată în primă instanță nu a fost remediată de instanțele ierarhic superioare [7].

A lua cunoștință de materialele dosarului este un drept pentru părți, cu excepția apărătorului, care este și obligat să studieze piesele dosarului. În conformitate cu prevederile art. 68 alin. (1) pct. 10) CPP, la solicitarea apărătorului va fi oferită posibilitate de a face copii ale actelor din dosar, inclusiv ale informațiilor în format digital.

Pentru a facilita activitatea apărării, inculpatul nu poate fi împiedicat să obțină o copie a documentelor relevante din dosar, nici să ia notițe sau să le utilizeze (*Rasmussen c. Poloniei*, §. 48-49[8]; *Moiseyev c. Rusiei*, §. 213-218[9]; *Matyjek c. Poloniei*, §. 59[10]; *Seleznev c. Rusiei*, §. 64-69[11]).

Părții civile, părții civilmente responsabile și reprezentanților lor li se prezintă pentru a lua cunoștință doar materialele referitoare la acțiunea civilă la care sunt parte. Partea vătămată ia cunoștință de toate materialele de urmărire penală.

Materialele urmăririi penale se aduc la cunoștință învinuitului arestat în prezența apărătorului lui, iar la cererea învinuitului – fiecăruia dintre ei, în mod separat.

procesului echitabil. Neasigurarea acestui tip de acces a reprezentat, în motivarea curții, unul dintre factorii care au determinat constatarea încălcării principiului egalității armelor (a se vedea Matyjek împotriva Poloniei, nr. 38184/03, pct. 59 și 63, CEDO 2007-V, și Luboch împotriva Poloniei, nr. 37469/05, pct. 64 și 68, 15 ianuarie 2008). Hot. CtEDO Beraru c. României din 18.03.2014, (§. 69, 70), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176203> (accesat: 10. 11. 2020).

În cauza *Öcalan c. Turciei* din 12. 03. 2003 (§. 122), CtEDO a constatat că nu au fost respectate dispozițiile articolului 6 par. par. 1, 2 și 3 din Convenție, din cauza restricțiilor și a dificultăților pe care le-a avut de înfruntat reclamantul în ceea ce privește asistența apărătorilor săi, acces – atât al lui, cât și al avocaților săi – la dosarul cauzei, precum și la accesul avocaților săi la întregul dosar de urmărire penală.⁴

Materialele urmăririi penale se prezintă cusute în dosar, numerotate și înscrise în borderou. Numerotarea și borderoul se va face pentru fiecare volum [13, p. 714], în caz că există mai multe. La cererea părților, vor fi prezentate și corpurile delictive, vor fi reproduse înregistrările audio și video, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 110 CPP (modalități speciale de audiere a martorului și protecția acestuia).

Nedivulgarea către apărare a unor probe materiale care conțin elemente care pot să exonereze acuzatul sau să reducă pedeapsa acestuia poate fi considerată un refuz de acordare a înlesnirilor necesare pregătirii apărării și, prin urmare, o încălcare a dreptului garantat de art. 6 par. 3 lit. d) din Con-

⁴ În speță, Curtea observă că avocații reclamantei au primit un dosar de 17 000 de pagini cu aproximativ două săptămâni înainte de începerea procedurii în fața curții de securitate a statului. Având în vedere imposibilitatea comunicării documentelor din dosar către clientul lor înainte de 2 iunie 1999 și obținerii contribuției lor la examinarea și evaluarea conținutului dosarului, din cauza limitărilor impuse numărului și duratei în timpul vizitelor lor, avocații reclamantului s-au trezit într-o situație deosebit de dificilă pentru pregătirea apărării. Curtea consideră că accesul tardiv al avocaților reclamantului la dosar, adăugat celorlalte dificultăți întâmpinate de apărare și detaliate mai sus a îngreunat utilizarea drepturilor de apărare pe care art. 6 o recunoaște învinutului. Prin urmare, curtea consideră că faptul că reclamantul nu a avut acces adecvat la documentele din dosar, în afară de rechizitoriu, a contribuit, de asemenea, la complicarea pregătirii apărării sale, în sfidarea dispozițiilor articolului 6 § 1 combinate cu cele din §. 3 b). Hot. CtEDO *Öcalan c. Turciei* din 12. 03. 2003 (§. 122, 163, 167, 168), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65536> (accesat: 15. 04. 2021).

venție. Totuși acuzatul poate fi obligat să motiveze în mod special cererea sa, iar instanțele naționale pot să examineze temeinicia acestor motive [14]. În scopul asigurării păstrării secretului de stat, comercial sau a altor informații oficiale cu accesibilitate limitată, precum și în scopul asigurării protecției vieții, integrității corporale și libertății martorului și a altor persoane, judecătorul de instrucție, conform demersului procurorului, poate limita dreptul de a lua cunoștință de materialele sau datele privind identitatea acestora.⁵ Demersul se examinează în condiții de confidențialitate, în conformitate cu prevederile art. 305 CPP.

Directiva nr. 2012/13/UE stabilește la art. 7 alin. (4) că accesul la anumite materiale poate fi refuzat, în cazul în care astfel de acces ar putea conduce la periclitarea gravă a vieții sau a drepturilor fundamentale ale unei alte persoane sau dacă refuzul este strict necesar pentru apărarea unui interes public important, ca de exemplu în cazurile în care accesul poate prejudicia o anchetă în curs sau poate afecta grav securitatea internă a statului membru în care se desfășoară procedurile penale [16].

⁵ Este adevărat că art. 6 nu impune în mod explicit să fie luate în considerare interesele martorilor în general și pe cele ale victimelor chemate să depună mărturie în special. Cu toate acestea, viața, libertatea sau securitatea persoanei lor pot fi puse în joc, la fel ca și interesele care intră în general în sfera articolului 8 (art. 8) al Convenției. Astfel de interese ale martorilor și ale victimelor sunt, în principiu, protejate de alte dispoziții de fond ale convenției, care implică faptul că statele contractante ar trebui să își organizeze procedurile penale în așa fel încât aceste interese să nu fie periclitate în mod nejustificat. În acest context, principiile procesului echitabil impun, de asemenea, ca în cazurile adecvate interesele apărării să fie echilibrate cu cele ale martorilor sau ale victimelor chemate să depună mărturie. Hot. CtEDO *Doorson c. Olandei* din 26. 03.1996. (§.70), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972> (accesat: 15. 04. 2021); A se vedea în acest sens și HP CSJ nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii (pct. 17).

Dreptul la divulgarea probelor relevante nu este un drept absolut. Pentru a se asigura că acuzatul are parte de un proces echitabil, orice dificultăți cauzate apărării printr-o limitare a drepturilor sale trebuie să fie suficient contrabalansate de procedurile urmate de autoritățile judiciare în etapele ulterioare ale procesului [6].

În unele cazuri, poate fi necesar să nu fie divulgate anumite probe ale apărării pentru a păstra drepturile fundamentale ale altei persoane sau pentru a proteja un interes public important. Cu toate acestea, numai astfel de măsuri care restricționează drepturile la apărare care sunt strict necesare sunt permise în temeiul articolului 6 § 1 (a se vedea Hot. CtEDO Van Mechelen și alții c. Olandei din 23. 04. 1997, §. 54, 58).⁶

Dacă dosarul penal are mai multe volume, acestea se prezintă concomitent pentru a se lua cunoștință de materialele respective ca persoana care ia cunoștință de ele să poată reveni la oricare din aceste volume de mai multe ori.

Potrivit doctrinei nu sunt stabilite standarde de timp în cazul când părțile i-au cunoștință de materialele dosarului și nici jurisprudența nu există.

„În cele mai dese cazuri în practică se utilizează standardul de 10 pagini pe oră – standard preluat din alte domenii” [18, p. 832].

Termenul pentru a se lua cunoștință de materialele urmăririi penale nu poate fi limitat, însă în cazul în care persoana care ia cunoștință de materiale abuzează de situația sa, procurorul fixează modul și

⁶ Cu toate acestea, dacă se păstrează anonimatul martorilor în cadrul urmăririi penale, apărarea se va confrunta cu dificultăți pe care procedurile penale nu ar trebui să le implice în mod normal. În consecință, curtea a recunoscut că în astfel de cazuri art. 6 alin. 1 luat împreună cu art. 6 alin. 3 (d) din Convenție (art. 6-1 + 6-3-d) impune ca dificultățile cu care s-a confruntat apărarea să fie suficient contrabalansate de procedurile urmate de autoritățile judiciare. (§. 54). Hot. CtEDO Van Mechelen și alții c. Olandei din 23.04.1997, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58030> (accesat: 15. 04. 2021).

termenul acestei acțiuni, reieșind din volumul dosarului.⁷

După ce au luat cunoștință de materialele urmăririi penale, persoanele care au luat cunoștință pot formula cereri noi în legătură cu urmărirea penală, care se soluționează conform prevederilor art. 245-247 CPP (înaintarea, termenele de examinare și soluționarea cererilor și demersurilor).

Legea procesual-penală nu prevede un termen în care părțile după studierea dosarului penal ar avea dreptul să depună cereri.

„Limitarea sau neacordarea unui termen, la finalizarea urmăririi penale pentru înaintarea unor cereri, ar plasa persoana în situație de incertitudine și în mod firesc ar afecta substanța dreptului, acest drept devenind unul iluzoriu. Prin urmare, pornind de la importanța cererilor care pot fi înaintate la finalizarea urmăririi penale, părțile trebuie să dispună de un termen suficient și rezonabil pentru înaintare, iar lipsa acestuia ar afecta esența dreptului” [19].

După prezentarea materialelor de urmărire penală este întocmit un proces-verbal în care se indică numărul de volume și numărul de foi în fiecare volum al dosarului de care s-a luat cunoștință, corpurile delictive, înregistrările audio și video reproduse. În procesul-verbal trebuie să fie consemnată ora și minutele începutului și sfârșitului luării de cunoștință de dosar pentru fiecare zi.

În procesul-verbal se consemnează cererile înaintate la desfășurarea acestei acțiuni, iar cererile scrise se anexează la procesul-verbal și despre aceasta în el se face mențiune. Privitor la prezentarea materialelor dosarului, fiecărei persoane participante la proces, i se întocmește un proces-verbal separat (Exemplu: dacă într-o cauză penală figurează mai mulți învinu-

⁷ A se vedea în acest sens și DCC nr.107 din 07.11.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 135g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 68 alin. (1) și (2) și articolul 293 alin. (1) din Codul de procedură penală (accesul la materialele urmăririi penale) (pct.24).

îți, fiecăruia i se prezintă toate materiale din dosar, la fel și în cazul părților vătămate, părților civile, părților civilmente responsabile și reprezentanților lor). Cererile înaintate după ce s-a luat cunoștință de materialele urmăririi penale se examinează de către procuror imediat și, prin ordonanță motivată, se dispune în cel mult 15 zile, admiterea sau respingerea lor, iar în termen de 24 ore, ordonanța respectivă este adusă la cunoștință persoanelor care le-au înaintat.

„Considerăm oportun de a include expres în art. 293 alin. (6) prevederea potrivit căreia refuzul organului de urmărire penală de a efectua acțiuni procesuale suplimentare poate fi atacat în conformitate cu art. 298 și 299 C. proc. pen. Avocatul poate contesta refuzul de audiere a martorului la orice etapă a urmăririi penale” [20, p. 379].

Curtea Constituțională *menționează că după terminarea urmăririi penale învinuitul are dreptul să ia cunoștință de toate materialele cauzei și să înainteze cereri de completare a urmăririi penale [a se vedea articolul 66 alin. (2) pct. 22 din Cod]. Cererile date sunt examinate de către procuror în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, iar respingerea de către procuror a cererii sau a demersului respectiv nu privează persoana care le-a înaintat de dreptul de a le înainta ulterior în instanța judecătorească [a se vedea articolul 295 alin. (4) din Cod], [4].*

...Codul de procedură penală nu conține prevederi care i-ar permite procurorului să ignore cererile depuse de către partea apărării și să trimită cauza penală în judecată. Dimpotrivă, legea obligă organul de urmărire penală să examineze cererile și demersurile participanților la proces și ale altor persoane interesate [a se vedea articolul 278 din Cod], [4].

În acest context nu putem să nu fim de acord cu faptul că „Este nejustificată practica transmiterii dosarului în instanță fără examinarea cererii, cu un răspuns ulterior, potrivit căruia persoana poate bene-

ficia de dreptul său prevăzut de alin. (4) al articolului 295, de a înainta cererea în instanță” [18, p. 837].

În cazul în care procurorul dispune admiterea cererilor, dispune, totodată, în cazurile necesare, și completarea urmăririi penale, indicând acțiunile suplimentare care vor fi efectuate și, după caz, transmite dosarul organului de urmărire penală pentru executare, cu stabilirea termenului executării.

După completarea urmăririi penale, materialele suplimentare de urmărire penală se prezintă părților în proces în ordinea prevăzută de art. 293 CPP. În acest caz, la dorință, părțile ar putea să ia cunoștință de materialele care au suplinit urmărirea penală, având în vedere că cunosc conținutul celorlalte acte procedurale.

În cazul în care învinuitul se eschivează de la urmărirea penală sau se abține de a se prezenta pentru a lua cunoștință de materialele cauzei și a primi rechizitoriul, procurorul va prezenta materialele apărătorului ales sau desemnat din oficiu, cu anexarea la dosar a dovezii de înștiințare a învinuitului privitor la terminarea urmăririi penale și posibilitatea studierii dosarului.⁸

⁸ Învinuitul T. G. nu a fost citat legal pentru prezentarea materialelor de urmărire penală și pentru a-i fi adus la cunoștință rechizitoriul.atât organul de urmărire penală, cât și instanțele de fond au conchis eronat că T.G., fiind cetățeanul altui stat, a fost legal citat pe adresa temporară în XXXXX, și că alte date în privința aflării acestuia nu sunt cunoscute, or, la dosar este anexată copia pașaportului cetățeanului Republicii Italia, T.G., de unde rezultă că ultimul s-a născut în xxxxx și își are reședința în XXXXX (f. d. 135, vol. i). În astfel de circumstanțe, se atestă că încheierea Judecătoriei Râșcani, mun. chișinău din 25. 02. 2015, trebuia să fie anticipată de citarea legală a lui T. G. în vederea primirii rechizitoriului și prezentarea în ședințele de judecată, or, potrivit prevederilor art. 539 alin. (1) CPP, martorul, expertul sau persoana urmărită, în cazul în care nu este dată în căutare, aflați peste hotarele Republicii Moldova, pot fi citați de către organul de urmărire penală pentru executarea anumitor acțiuni procesuale pe teritoriul Republicii Moldova. DCPL CSJ din 22.05.2018, dos. nr. 1ra-516/2018, disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11215 (accesat: 15. 04. 2021).

Curtea Europeană a reținut că prezentarea materialului de urmărire penală este mai degrabă un drept, decât o obligație legală, constatând arbitrară aducerea silită în acest scop.⁹

Neprezentarea învinutului, reprezentantului lui legal, apărătorului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și succesorului procedural pentru a lua cunoștință de materialele cauzei penale, informați conform ordinii stabilite în lege despre terminarea urmăririi penale precum și despre coordonatele de timp și loc pentru realizarea acestui drept, nu împiedică procurorul să purceadă la întocmirea rechizitoriului.

Analiza prevederilor art. 291 și 293 CPP permite a constata că prezentarea materialelor dosarului de urmărire se face nu numai în cazul deciziei de a trimite dosarul în judecată cu rechizitoriu, dar și în

⁹ Hot. CtEDO din 13.11.2014 în cauza Lazariu c. României. 105. ... Curtea reține că mandatul de aducere a fost emis de procuror la ora 9:30 a.m., însă reclamanta se afla deja la sediu la acea oră. Guvernul a argumentat că scopul măsurii era acela de a-i permite reclamantei să ia cunoștință de dosarul său penal, ceea ce aceasta a refuzat, astfel încât mandatul respectiv era necesar pentru buna administrare a justiției. Guvernul a mai susținut că mandatul de aducere se justifică în temeiul art. 5 §1 lit. b) din Convenție, fiind emis în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege. 106. Curtea reține că, în temeiul art. 250 C. Proc. Pen. (a se vedea supra, pct. 65), **prezentarea materialului de urmărire penală este mai degrabă un drept al inculpatului decât o obligație legală** (s.a.). pentru a-i permite reclamantei exercitarea dreptului respectiv, autoritățile ar fi trebuit să aibă în vedere măsuri mai puțin severe decât lipsirea de libertate (a se vedea, *Mutatis Mutandis*, Stelian Roșca c. României, nr.5543/06, pct. 69, 4 iunie 2013). ...107. Chiar și în ipoteza că era necesar ca reclamanta să ia cunoștință de dosarul său și, în consecință, să se evite întârzierea procesului, Curtea reține că, ulterior emiterii mandatului, reclamantei nu i s-a acordat acces la dosar. ...108. Având în vedere cele de mai sus, curtea concluzionează că pretinsul scop al mandatului de aducere nu a fost îndeplinit și că lipsirea de libertate a reclamantei la sediul parchetului timp de mai multe ore în data de 28 mai 2003 a fost arbitrară. 109. Prin urmare, a fost încălcat art.5 § 1 lit. b) din Convenție, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147865> (accesat: 15. 04. 2021).

cazurile în care procurorul decide scoaterea de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale sau clasarea procesului penal. Această deducție este conformă cu jurisprudența CtEDO în materie.¹⁰

Concluzii

Suntem de părerea că la terminarea urmăririi penale, până la informarea părților despre aceasta și prezentarea materialelor cauzei penale, procurorul este obligat să întocmească o ordonanță în care să dispună terminarea urmăririi penale. Această ordonanță, pe lângă condițiile prevăzute la art. 255 CPP, trebuie să cuprindă analiza probelor (*fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor*), dacă au fost aceste probe obținute prin respectarea dispozițiilor Codului de procedură penală, dacă urmărirea penală este completă și dacă există probe legal administrate. Argumentele în acest sens sunt dictate de faptul că în principiu procurorul decide terminarea urmăririi penale, iar acest deziderat nu cuprinde aspectul materializat (aceasta este o trăsătură caracteristică urmăririi penale – caracterul preponderent al formei scrise). Procurorul la această etapă doar întocmește un proces-verbal prin care

¹⁰ Observând că dosarul de urmărire pe baza căruia parchetul a pronunțat neurmăririle din 22 iunie și 4 decembrie 2000 cuprindea mai multe volume în care figurau mai ales documente furnizate de bciit precum și depoziții ale martorilor, Curtea apreciază că reclamanta și avocatul acesteia nu au fost în măsură să aibă acces la actele de la dosarul în cauză, cu excepția raportului de expertiză contabilă și a celor pe care le depuseseră ei înșiși. Dat fiind ansamblul circumstanțelor speței, Curtea consideră că restricțiile aduse de-a lungul procedurii în accesul reclamantei, care era asistată de un avocat, la actele depuse la dosarul urmăririi de învinuți sau adunate de ministerul public au viciat cu inechitate procedura plângerii penale cu constituire de parte civilă înaintată de reclamantă. Hot. CtEDO Forum Maritim s.a. c. României din 04. 10. 2007, (§.131,137), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123075> (accesat: 15. 04. 2021).

informează părțile cu privire la terminarea urmăririi penale.

Totodată, această viziune este argumentată și prin sintagma „el dispune una din următoarele soluții” utilizată la art. 291 CPP. Respectiv, procurorul este obligat să dispună prin ordonanță terminarea urmăririi penale, apoi să soluționeze celelalte aspecte din lege.

Referințe bibliografice

1. VOLONCIU, Nicolae, UZLĂU, Andreia Simona, MOROȘANU, Raluca. Noul cod de procedură penală comentat, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 2015.

2. UDROIU, Mihail [et al.], Codul de procedură. Comentariu pe articole, ediția a II-a, București, 2017.

3. DCC nr.47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal).

4. DCC nr. 140 din 12.12.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 156g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 290 alin. (1) din Codul de procedură penală.

5. DOLEA, Igor, ROMAN, Dumitru, VÎZDOAGĂ, Tatiana [et al.], Codul de procedură penală. Comentariu, Chișinău, 2005.

6. Hotărâre CtEDO Rowe și Davis c. Regatului Unit din 16.02.2000 (§.6o), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496> (accesat: 10. 11. 2020).

7. Hotărâre CtEDO Beraru c. României din 18.03.2014, (§. 69, 70), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176203> (accesat: 10. 11. 2020).

8. Hotărâre CtEDO din 28.04.2009, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92429> (accesat: 15. 04. 2021).

9. Hotărâre CtEDO din 09.10.2008, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88780> (accesat: 15. 04. 2021).

10. Hotărâre CtEDO din 24.04.2007, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80219> (accesat: 15. 04. 2021).

11. Hotărâre CtEDO din 26.06.2008, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87237> (accesat: 15. 04. 2021).

12. Hotărâre CtEDO Öcalan c. Turciei din 12. 03. 2003 (§. 122, 163, 167, 168), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65536> (accesat: 15. 04. 2021).

13. КИСЕЕВ, Н.М. Уголовный процесс. Учебник, К., Изд. Монограф, 2006.

14. Hotărâre CtEDO Natunen c. Finlandei, 31. 03.2009, pct. 43, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91981> (accesat: 15. 04. 2021).

15. Hotărâre CtEDO Doorson c. Olandei din 26. 03.1996. (§.70), disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972> (accesat: 15. 04. 2021).

16. DCC nr.107 din 07.11.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 135g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 68 alin. (1) și (2) și articolul 293 alin. (1) din Codul de procedură penală (accesul la materialele urmăririi penale).

17. Hotărâre CtEDO Van Mechelen și alții c. Olandei din 23.04.1997, disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58030> (accesat: 15. 04. 2021).

18. DOLEA, Igor. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (comentariu aplicativ) ediția a II-a, revizuită și adăugită, Chișinău, Ed. Cartea Juridică, 2020.

19. Amicus Curiae. Institutul de Reforme Penale (cu privire la sesizarea 223 g /2020), semnat de profesorul Igor Dolea, disponibil: <http://irp.md/expertiza-irp/1290-opinie-cu-privire-la-sesizarea-223g-2020-omisiunea-legislativ-de-stablire-a-termenului-legal-pus-la-dispozitia-prilor-pentru-formularea-de-cereri-noi-n-legtur-cu-urmirea-penal-n-temeiul-art-296-6-CPP.html> (accesat: 15. 04. 2021).

20. DOLEA, Igor. Drepturile persoanei în probatoriul penal: Conceptul promovării elementului privat, Chișinău, Ed. Cartea Juridică, 2009.

21. DCPL CSJ din 22.05.2018, dos. nr. 1ra-516/2018, disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11215 (accesat: 15. 04. 2021).